

Исследование трудностей и корректирующих мер, с которыми сталкиваются кыргызские студенты, изучающие арабское фонетическое произношение

**КЫРГЫЗ СТУДЕНТТЕРДИН АРАБ ФОНЕТИКАСЫН АЙТЫЛЫШЫН
ҮЙРӨНҮҮДӨГҮ КЫЙЫНЧЫЛЫКТАРЫН ТҮЗӨТҮҮ ТУУРАЛУУ ИЗИЛДӨӨ**

Study on difficulties and countermeasures of Kyrgyzstan students' learning arabic pronunciation

***Аннотация.** Араб тилиндеги ث [θ], ح [ħ], ذ [ð], ص [sʕ] сыяктуу тыбыштарды стандарттуу жана системалуу түрдө үйрөнүү: кыргыз студенттердин араб тилинин тыбыштарынын айтылышын үйрөнүүдөгү кыйынчылыктарын камтыйт. Бул тыбыштар кыргыздын фонетикалык системасында болбогондуктан, кыргыз окуучулары бул тыбыштарды айтканда, көбүнчө кыргыз жана араб тилиндеги айтылышы окшош тыбыштар менен чаташтырышат. Араб тыбышынын айтылышын түп-тамырынан бери түшүнүү, Айтылышы кыйын болгон тыбыштардын атала турган бөлүктөрүн так өздөштүрүү, бул тыбыштардын айтылуу ыкмасын туура билүү жана жаңылыш айткан тыбыштарды убагында түзөө, тууроо жана алмаштыруу сыяктуу ыкмаларды колдонуу эффективдүү методдордон турат. Кайра кайра айтуу практикасы, мугалимдин окуучулар айтып атканда кетируүүчү каталарын убагында түзөшү, ошол эле учурда окуучулардын сабактан кийинки "үчтөн көп машыгуу" ыкмасы сыяктуу ыкмалар араб фонетикасын үйрөнүүдө кыргызстандык студенттер туш болгон көйгөйлөрдү эффективдүү жана универсалдуу түрдө чече алат.*

***Аннотация.** Стандартизированное и систематическое изучение фонетики арабского языка ث [θ], ح [ħ], ذ [ð], ص [sʕ] является трудностью при изучении арабского языка. Поскольку эти звуки речи отсутствуют в кыргызской фонетической системе, кыргызские студенты при произношении этих звуков часто путают похожие их в кыргызском и арабском языках. Для фундаментального понимания произношения трудностей арабской речи необходимо иметь определенные навыки, заимствовать речь с похожим произношением, применять имитацию, замену и другие практические и эффективные методы для многократной практики произношения, преподаватель своевременно должен исправлять ошибки в произношении учащихся и усиливать внеклассные тренировки, так называемые "три тренировки". Эта серия методов может эффективно и всесторонне решить проблемы, с которыми сталкиваются кыргызские студенты при изучении арабской речи.*

***Abstract.** It is difficult for Kyrgyzstan students to learn the pronunciation of Arabic letter ث [θ], ح [ħ], ذ [ð], ص [sʕ] in a standardized and systematic way. Because these sounds do not exist in the Kyrgyzstan phonetic system, they are often confused when learning to imitate these sounds. To understand the pronunciation of Arabic pronunciation fundamentally, it is*

necessary to understand the pronunciation skills of difficult pronunciation on the basis of accurately grasping its pronunciation position, to understand that there are two pronunciation variants of some letters in Arabic, to practice pronunciation repeatedly by practical and effective methods such as imitation and replacement, to correct students' pronunciation mistakes in time, and to strengthen students' "three-plus training" after class. This series of methods can efficiently and universally solve the problems encountered by Kyrgyzstan students in learning Arabic pronunciation.

Урунттуу сөздөр: араб фонетикасы; кыйынчылыктар; чечүү чаралары; кыргыз студенттер

Ключевые слова: фонетика арабского языка; трудности; корректирующие меры; кыргызские студенты

Keywords: arabic pronunciation; difficulties; countermeasures; kyrgyz students.

Араб тили Семит Хамит тил системасынын Семит тил үй-бүлөсүнө таандык, дүйнөдөгү негизги тилдердин бири болуп саналат. Бул тил жакынкы Чыгыш менен Түндүк Африканын 22 өлкөсүнүн жана региондорунун расмий тили болуп 200 миллионго жакын калк колдонот. Араб тили Бириккен Улуттар Уюмунун алты жумушчу тилинин бири жана көбүнчө дүйнөдөгү мусулмандар колдонгон тил.

Туура айта билүү жана айтылышын системалуу түрдө өздөштүрүү тил үйрөнүүнүн эң негизги шарты. Экинчи тилди үйрөнүүдө тилди көчүрүү (language transfer) методун колдонсо болот. Тилди көчүрүү-экинчи тилди үйрөнүү үчүн биринчи тилдеги билимди көчүрүп колдонуу ыкмасы. Биринчи тил режими менен максаттуу тил режими бирдей болуп, көчүрүп-которуу болгондо, оң көчүрүү болот; биринчи тил режими максаттуу тил режиминен башкача болгондо терс көчүрүү болот. Экинчи учурда, биринчи тилден келип чыккан каталар пайда болот. Тилдин бул көчүү теориясына ылайык, кыргыз студенттери араб тилин үйрөнгөндө, кыргыз фонетикалык системасында $\text{ث}[\theta]$, $\text{ح}[\text{h}]$, $\text{ذ}[\text{ð}]$, $\text{ص}[\text{s}^c]$ сыяктуу тыбыштар жок болгондуктан айтуу процессинде кыйынчылыктар болот жана бул тыбыштарды айтылуунун негиздерин так ээлей албайт.

Араб фонетикасын мугалимдик тажрыйбанын жыйынтыгынын негизинде контрасттык анализ ыкмасын (contrastive analysis) жана каталарды талдоо ыкмасын, колдонуп кыргызстандык студенттердин тил көчүү барышында ката кетирүү түйүндөрүн системалуу түрдө түшүндүрүп жана чечмелөөгө аракет жасайт, жана бул көйгөйлөрдүн эффективдүү чечимдерине сунуш берет.

1. Кыргызстандык студенттердин $\text{ث}[\theta]$ тыбышын окуудагы кыйынчылыктар жана чечүү аргалары

Араб тилинин тыбыш системасы менен кыргыз тилинин тыбыш системасы саны жана айтылышы боюнча такыр окшош эмес. Кыргыз фонетикалык системасында $\text{ث}[\theta]$ тыбышы жок. Бул тыбыштын айтылышы $\text{c}[\text{s}]$ ге окшош болгондуктан, кыргыз окуучулары адатта бул тыбышты $\text{c}[\text{s}]$ деп жаңылыш айтышат, бул тыбышты дурус үйрөнүү өзгө тилдүүлөр үчүн чоң көйгөй болуп саналат. М:

Таблица 1

Жаңылыш айтылышы	Дурус айтылышы	Мааниси
مسل [mesel]	مثال [elθme]	мисал
ثواب [sawabi]	ثواب [awabiθ]	сооп
مثابة [masabati]	مثابة [abatiθma]	үй
إثارة [iisaratuθ]	إثارة [aratunθii]	стимулдаштыруу
ثورة [sura]	ثورة [uraθ]	революция

Жогорудагы таблицадан көрүнүп тургандай, кыргыз студенттер араб тилиндеги $\text{ث}[\theta]$ тыбышын $\text{c}[\text{s}]$ тыбышы катары жаңылыш айтышкан. Араб тилинде $\text{ث}[\theta]$ тыбышы катышкан көптөгөн лексикалык бирдиктер бар болгондуктан, $\text{ث}[\theta]$ туура айтылышы араб

лексикасынын айтылышына маанилүү таасирин тийгизет жана муну араб фонетикасы да тастыктады. Эгерде бул тыбыштын айтылышы өзгөрсө, анда ал араб фонетикалык системасынын тууралыгына жана туруктуулугуна таасирин тийгизет. Сөздүн маанисин түшүнүү көз карашынан алганда, эгер $\text{ث}[\theta]$ нин айтылышы туура айтылбаса, анда сөздүн түпкү мааниси өзгөрөт.

Бул көйгөй үчүн төмөнкү чечүү жолдорун сунуштоого болот:

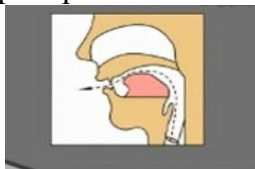
1.1 $\text{ث}[\theta]$ тыбышынын айтылуу аргасы жана айтылуу ордун билдирүү методу

Араб тилиндеги $\text{ث}[\theta]$ тыбышынын окулуу ыкмасын жана айтуу процессине катышкан үн чыгаруу органдарын ар тараптуу түшүнүү, ошол эле учурда аны туура айтуу керек. Студенттерге $\text{ث}[\theta]$ ни түшүндүргөндө айтуунун бөлүктөрүн түшүндүрүү керек. $\text{ث}[\theta]$ тыбышы болсо айтканда үн түйүнү дирилдөөчү үнсүз. Айтылганда тилдин учу үстүнкү жана төмөнкү тиштердин ортосунда болот. $\text{ث}[\theta]$ тыбышынын айтылуу органдары төмөнкү сүрөттө көрсөтүлгөн:

сүрөт 1 $\text{ث}[\theta]$ тыбышынын айтылыш диаграммасы

Жогорудагы сүрөттөн көрүнүп тургандай, айтылып жатканда тилдин учу үстүнкү тиштердин артына жеңил тийип, аба агымы тил менен тиштердин ортосуна чыгарылып, сүрүлүү үнүн пайда кылат. Үн байламталары айтылууда титирейт. Кыргыз студенттер $\text{ث}[\theta]$ ни адатта $\text{c}[\text{s}]$ деп айтышат, негизинен тилдин учу $\text{ث}[\theta]$ ни айткандай дал ордуна жетпейт да, адатта тилдин көнгөн ордуна аны $\text{c}[\text{s}]$ абалында айтышат, андыктан айтылышы $\text{ث}[\theta]$ эмес, $\text{c}[\text{s}]$ болуп калат. $\text{C}[\text{s}]$ дин айтылышы араб тилиндеги $\text{c}[\text{s}]$ ге окшош болгону менен, тилдин айтылуу орду жана айтуу ыкмасында белгилүү айырмачылыктар бар. Кыргыз тилиндеги $\text{c}[\text{s}]$ тыбышы эл аралык фонетикалык алфавитте $\text{c}[\text{s}]$ жана аны айтуу органдары төмөнкү сүрөттө көрсөтүлгөн:

2-сүрөт. Кыргыз тилиндеги $\text{c}[\text{s}]$ тыбышынын айтылышы

Жогорудагы сүрөттө көрүнүп тургандай, кыргыз тилиндеги $\text{c}[\text{s}]$ айтылган кезде тилдин учу үстүнкү жана астыңкы тишке жакындашат, жана аба агымы тилдин учу жана тиштердин ортосунан өтүп фрикативдүү үн пайда болот. Мугалим кыргыз студенттерге бул эки тыбышты үйрөткөндө кантип айтууну үйрөтүүсү жана артикуляция органдарын атап, ошол эле учурда мугалим өзү үн чыгарууга керектүү артикуляция органдарынын планын көрсөтүшү керек. Ошондо окуучулар тыбыштын илимий айтылуу теориясынан маалымат алат, тыбыштын айырмасын түшүнүшөт. Бул теориялар студенттерге тыбыштын айтылышын так аткарууга жардам берет.

Бирок, кээ бир студенттер жогоруда айтылган айтуу теориясын үйрөнгөндөн кийин да $\text{ث}[\theta]$ тыбышынын айтылышын так түшүнө алышпайт. Мунун негизги себеби, студенттер теориялык билимин практикалык иштер менен так байланыштыра алышпагандыгы жана бул тыбыштын айтылыш практикасына жетекчилик кылуу үчүн теориялык билимдерди колдоно алышпагандыгынан болот. Бул учурда мугалимдер окуучуларга класста бетме-бет айтуу ыкмаларын түшүндүрүп, өздөрү тилди көрсөтүүсү, студенттердин айтуу процессинде пайда болгон көйгөйлөрдү таап, оңдошу керек, ошонун негизинде студенттер өздөрүн башынан өткөрүп практика кылышы керек. Артикуляциялык диаграммада көрсөтүлгөн айтуунун жолун түшүнө алышат.

1.2 $\text{c}[\text{s}]$ нин жардамы менен айтуу

Араб тилиндеги $\text{ث}[\theta]$ сөзүнүн айтылышы кыргыз тилиндеги $\text{с}[\text{s}]$ тыбышына окшоп калат. Ошондуктан, оболу $\text{с}[\text{s}]$ тыбышын колдонуп, айтылыш ордун таап алууга болот, андан кийин токтоосуз машыгуу жана тажрыйба менен кээ бир окуучулар бул тыбышты туура айта алышат.

1.3 $\text{ث}[\theta]$ менен башталган сөздөрдү же муундарды айтуу аркалуу да бул тыбышты үйрөнүүгө болот

Кыргызстандык студенттерге сабак берүү тажрыйбабыз аркылуу $\text{ث}[\theta]$ тыбышы сөздүн башында турганда же ушул тыбыш менен башталган муундар менен айтканда айтуу оңой экенин байкадык. Ал эми $\text{ث}[\theta]$ сөздүн ортосунда же аягында болгондо, кыргыз студенттери анын айтылышынын негиздерин толук түшүнө алышпайт. Андыктан, айтууга машыгып жатканда, кыргыз студенттер сөздүн башында $\text{ث}[\theta]$ тыбышын коюп же бул тыбыш менен жазылган муундарды практика үчүн көбүрөөк колдонушу керек жана $\text{ث}[\theta]$ сөздүн аягында же ортосунда айтылышын азайтышы керек.

1.4 Үзгүлтүксүз практика методу

Теориялык билимдер жыйынтыктагандай, араб тилинин $\text{ث}[\theta]$ тыбышынын айтылышын үйрөтүү тынымсыз жүргүзүлүшү керек. Андыктан $\text{ث}[\theta]$ нин айтылуу методикасын өздөштүргөндөн кийин, кыргызстандык студенттер илимий практиканы улантуусу керек. Мындай көнүгүүлөрдө адатта айтылышын үйрөтүү үчүн $\text{ث}[\theta]$ түзгөн сөздөрдү же муундарды колдонуш керек. Тынымсыз айтуу машыгуусунан кийин окуучулар $\text{ث}[\theta]$ нин айтуу сезимин байкай алышат. Бул кыргыз балдарынын окуусунда жана практикасында да тастыкталган. Кыргыз балдары сүйлөөнү үйрөнүп жатканда, $\text{ث}[\theta]$ нин айтылышы көпкө чейин практикаланууга туура келет. Алар тегерегиндеги адамдар менен диалог жүргүзүүнү жана убакыттын өтүшү менен бир күнү $\text{ث}[\theta]$ нин айтылышын өздөштүрүштү. Андыктан, студенттер $\text{ث}[\theta]$ ни туура айтууга узак убакыт бою кайра-кайра жаттыгуусу керек болот. Анын айтылыш методунун көйгөйүнө туура мамиле кылыш керек.

2. Кыргыз студенттердин $\text{ح}[\text{h}]$ тыбышын окуудагы кыйынчылыктар жана чечүү аргалары

Араб тилиндеги $\text{ح}[\text{h}]$ тыбышы кыргыздын фонетикалык системасында жок болгондуктан окуучулар көбүнчө $\text{خ}[\text{x}]$ деп айтышат. Бул эки тыбыштын айтылуу ыкмалары жана айтуу бөлүктөрү окшош же бирдей болгондуктан, $\text{ح}[\text{h}]$ тыбышын туура айтууну үйрөнүүсү кыйын. Ошондуктан алар $\text{ح}[\text{h}]$ фонемасы катышкан сөздөрдү же фразаларды так билдире алышпайт. Мисалы:

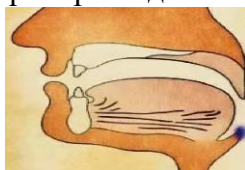
Таблица 2

Жаңылыш тыбышталышы	Туура тыбышталышы	Маани си
[aramx] حرام	[haram] حرام	арам
[arisx] حارس	[haris] حارس	кайтар уу
[θduxʷa] يحدث	[θyahdu] يحدث	сүйлө шүү
[ddadx] حداد	[hddad] حداد	темирч и
[imxʃa] فحيم	[faħim] فحيم	кынты кчыл

Жогорудагы таблицадан көрүнүп тургандай, араб сөздөрүндөгү $\text{ح}[\text{h}]$ тыбыштары баары кыргызча $\text{خ}[\text{x}]$ тыбыштары катары айтылат. Кыргызстандык студенттер $\text{ح}[\text{h}]$ тыбышы катышкан лексиканы $\text{خ}[\text{x}]$ тыбышы менен айтышат. Бул туура эмес айтылышы аларды араб лексикасын туура айтууга мүмкүндүк бербей коёт. Ошондуктан алар араб тилин так өздөштүрө алышпайт. Бул $\text{ح}[\text{h}]$ тыбышын үйрөнүү процессинде студенттер бул маселени төмөнкү методдор аркылуу чече алышат:

2.1 $\text{ح}[\text{h}]$ тыбышынын айтылыш картасын көрсөтүү

Мугалим окуучуларга $ç[h]$ тыбышынын айтылуу ыкмасын деталдуу түшүндүрүп жатканда бул тыбыштын айтылыш бөлүгүнүн картасын көрсөтүшү керек, ошондо окуучулар $ç[h]$ тыбышы менен болгон айырмасын түшүнө алышат. Дүйнөдөгү көптөгөн тилдердин арасында $ç[h]$ тыбышы араб жана фарс сыяктуу бир нече тилдерде гана сакталып калган, бирок кыргыз тилинде бул тыбыш жок. Арабча $ç[h]$ тыбышынын айтылыш картасы төмөнкү сүрөттө көрсөтүлгөндөй:

3-сүрөт $ç[h]$ тыбышынын айтылыш картасы

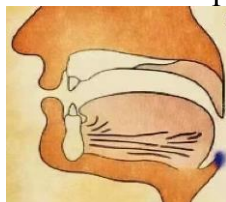
Жогорудагы сүрөттө көрсөтүлгөндөй, $ç[h]$ тыбышы айтылганда тил тиштерге тийбейт жана кайра артка жыйрылат. Тилдин түбү таңдайдын астынкы бөлүгүнө толугу менен сүркөлөт да аба агымы тоскоолдукка учурап бул тыбыш чыгат. Бул тыбышты окууну кыргыз студенттерге үйрөтүүдө биз бул тыбыштын айтылуу ыкмасы менен тилдин айтуу бөлүктөрүн өз өзүнчө түшүндүрүшүбүз керек. Ошол эле учурда заманбап илим жана технологиясы аркылуу студенттерге $ç[h]$ тыбышын процесин көрсөткөн сүрөт же кыска видеолорду көрсөтүүгө болот. Бул студенттерге интуитивдүү жана системалуу окуу тажрыйбасын алып келет.

2.2 Кекиртекти кысуу ыкмасын туурап бул тыбыштын так айтылышын практикалоо.

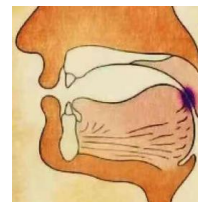
Кээ бир студенттер жогоруда айтылган ыкмалар аркылуу $ç[h]$ тыбышын айтылышын дагы эле так үйрөнө алышпайт. Бул үчүн кадимки шарттарда кекиртектин кысылышынан пайда болгон тыбыш менен $ç[h]$ тыбышынын айтылышы менен дал келет, андыктан окуучулар кекиртекти кысуу ыкмасы аркылуу көнүгүү жүргүзсө болот. Кекиртекти кысуу аргасы мындай болот. Кекиртекти баш бармак менен сөөмөйдүн ортосуна алып азыраак күчөп кекиртект кысылат да тыбыш чыгарууга аракет жасалат. Бул аракетти бир нече жолу кайталаш керек. Кекиртекти катуу кысып ооруксунтуп алуудан абайлоо керек. Кекиртекти кысуу бул тыбышты окшоштуруунун себеби, аба агымы өпкөдөн чыгарылганда аны кекиртектен кысып $ç[h]$ тыбышына окшош үн пайда кылат, мындайча айтканда анын үн чыгаруу ордун так таба алабыз. Кекиртекти кысуу аракетин окшоштуруу менен, анын туура айтылышын түшүнүү кыйын эмес.

2.3 $ç[h]$ тыбышы менен салыштыруу

Бул ыкма $ç[h]$ тыбышынын айтылышы менен $ç[h]$ тыбышынын айтылышын салыштыруу аркалуу анын үн чыгаруу бөлүктөрүн билдирүү алардын жана айтылышындагы айырмачылыкты иш жүзүндүк практика аркалуу сезинүү. Жана анын айтылышын билгенден кийин туура айтууга аракет жасаш керек. $ç[h]$ тыбышы жана $ç[h]$ тыбышынын айтылышы төмөнкү сүрөттө көрсөтүлгөн:

4-сүрөт $ç[h]$ тыбышынын айтылыш картасы

5-сүрөт $ç[h]$ тыбышынын айтылыш картасы

4-сүрөт жана 5-сүрөт көрсөтүлгөндөй, эки сүрөттү салыштырып караганда, $ç[h]$ тыбышынын жана $ç[h]$ тыбышынын айтылыш орду башкача экенин көрүүгө болот. $ç[h]$ тыбышына салыштырмалуу $ç[h]$ тыбышынын үн орду төмөн, тилдин арткы тарабы артка тартылат. Ал эми $ç[h]$ тыбышы айтылганда, айтылуу бөлүгү жогору болот, тилдин арткы тарабы табигый түрдө көтөрүлөт жана тил алдыга азыраак жылат, жутуу бөлүгүндөгү үн бөлүктөрү титирейт. Жалпылап айтканда, бул эки тыбыштын айтылышы жана бөлүктөрү

салыштырмалуу окшош. Ошондуктан, ح[h] тыбышынын خ[χ] тыбышы аркылуу анын айтылыш ордун аныктоого болот. خ[χ] тыбышынын айтылышы аркылуу бул тыбыштын айтылуу ордун аныктагандан соң тилдин түбүн төмөнгө жыйрылтып жана ә[ε] тыбышы менен бир убакта айтуу аркылуу ح[h] тыбышынын айтылышын билүүгө болот.

3. ð[ð] тыбышын окуудагы кыйынчылыктар жана чечүү аргалары

Араб тилиндеги ð[ð] тыбышы кыргыз тилинде жок, андыктан кыргыз студенттери үчүн аны так айтуу кыйынга турат жана көбүнчө ز[z] деп туура эмес айтышат. мисалы:

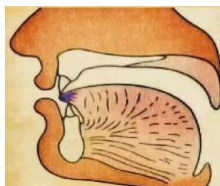
Таблица 3

Жаңылыш айтуу	Дурус айтуу	Сөз мааниси
وقز[zawq]	ذوق[ðawq]	зоок
لز[zayl]	ذيل[ðayl]	куйрук
زب[zabihatan]	ذبة[ðabihatan]	курмандык
زنانة[zanana]	ذنانة[ðanana]	ашкана
ابكزز[kzzab]	ابكذ[kððab]	жалганчы

Жогорудагы таблицада көрсөтүлгөндөй кыргыз студенттери жөн эле кыргыз тилиндеги ز[z] тыбышы менен сөздөрдү туура эмес айтышат. Кыргыз тилинде мындай тыбыш жок болгондуктан окуучулар буга чейин дуушар болушкан эмес жана баштапкы этапта туура айта алышпайт. ð[ð] тыбышын туура үйрөнүү үчүн биз төмөнкү аспектилерден баштасак болот:

3.1 ð[ð] тыбышы кайсыл жерде айтылаарын билүү

Тилдеги тыбыштардын айтылышын үйрөнүү үчүн айтылуунун органдарын жана тилдин конкреттүү айтылыш бөлүктөрүн так түшүнүү керек. ð[ð] тыбышын машыктырууда студенттерге ð[ð] тыбышынын айтылыш бөлүгүн жана артикуляция органдарынын кесилиш диаграммасын көрсөтүшү керек. Айтылыш органдарынын диаграммасы төмөнкүчө:

6-сүрөт ð[ð] тыбышынын айтылыш картасы

Араб тилиндеги ð[ð] тыбышы айтылганда, тилдин учу үстүңкү жана астыңкы тиштин арткы учуна жеңил тийип, аба агымы тил менен тиштердин ортосуна тийишип бул тыбышты пайда кылат. ð[ð] тыбышы айтылуу учурунда үн түйүндөрү дирилдейт, ал эми ооз көңдөйүнүн ачылышы жана жабылышы өзгөрүүсүз калат. Бул тыбыштын айтылышы кыргыз тилиндеги ز[z] тыбышына окшоп калат. Ушул тыбышты окуучуларга үйрөтүүдө мугалим бул тыбышты айтууда таңдайдын маанилүүлүгүн баса белгилеп, окуучуларга жогоруда айтылган айтылуу диаграммасын көрсөтүшү керек. Бул ыкма окуучуларга ð[ð]нын айтылышын түшүнүүгө мүмкүнчүлүк берет. Студенттер айтылыш картасына жана ага байланыштуу теориялык билимдерге ылайык айтууну практикалай башташат, практикалык жетекчилик үчүн илимий теориялык билимдерди колдонууга көңүл буруш керек жана айтуу көнүгүүлөрүн илимий түрдө аткарыш керек.

3.2 Тилди тиштеп окутуу методу

Кыргыз студенттер жогоруда айтылган теорияларды түшүнүшсө жана өздөштүрүшсө дагы эле ð[ð] тыбышын тез жана так айта алышы кыйын. Анткени алар айтуу ыкмасын так жана деталдуу түшүнүшсө да, сөздүн так айтылышы үчүн сөздүн айтылышын белгилүү бир бөлүктө байланышкан кыймылдарды жасоого мажбурлоосу мүмкүн. Билим теориясын конкреттүү практикага бириктирүү дагы деле узак процесс саналат. Бул учурда биз студенттерге тилдин учун бир аз тиштеп, анан тыбышты айтууга машыгуу үчүн практикалоо ыкмасын колдонууну сунуштайбыз. Кыргыз балдары да ушул тыбышты айтууда ушундай көйгөйгө туш болушат, ошондой эле ар кандай үндөрдү туурап, так айтуу максатына жетүү үчүн сүйлөй бериш керек. Студенттерге

практика үчүн тилдин учун тиштеп алуу сунушталгандыгынын себеби, илимий изилдөөлөр көрсөткөндөй, эгерде кээ бир дене органдарынын көнүгүүлөрүнүн көлөмү чыңдалса, тиешелүү органдар же ткандар жакшыраак өнүгөт. Тилдин учун тиштөө аргасы менен студенттер бул тыбыштын айтылуу бөлүктөрүн жана туура айтылышын практика жүзүндө таба алышат.

3.3 Күзгүгө карап кайра кайра кайталаңыз

ð[ð] тыбышын айтылуу бөлүгүн түшүнгөндөн соң жана айтуу ыкмасын өздөштүргөндөн кийин, күзгүгө карап тил учунун абалын байкоого болот. Анткени тилдин учун айтууда күзгүдөн байкай алабыз. Бул ыкма ð[ð] тыбышынын айтылыш ордун так аныктай алат. Башкача айтканда, ð[ð] тыбышында абдан маанилүү ролду ойногон тилдин учу менен тиштердин жеңил тийишкен абалына күбө боло алабыз. Байкоо аркылуу биз айтуу учурунда тилдин учу менен байланыш бар экенин биле алабыз, ошондой эле айтылыш процессин көрө алабыз. Дайыма кайталануучу практика так айтуу үчүн абдан эффективдүү ыкма болуп саналат, анткени туруктуу практикада гана студенттер акырындык менен тил практикасында сүйлөөчү тыбыш органы аркылуу байкай алышат.

4. ð[ð] тыбышын окуудагы кыйынчылыктар жана чечүү аргалары

Кыргыз фонетикалык системасында ص[s^ʕ] тыбышы жок болгондуктан араб тилин биринчи жолу үйрөнүп жаткан кыргыз студенттери үчүн бул тыбышты дурус айтуу оңой эмес, аны көбүнчө кыргыз тилиндеги س[s] тыбышы катары туура эмес айтышат, мисалы:

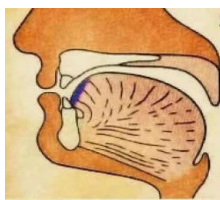
Таблица 4

Жаңылыш айтуу	Дурус айтуу	Сөз мааниси
اصلاح [ˈislah]	اصلاح [ˈisˤlah]	реформа
صبة [sibˤatan]	صبة [sˤibˤatan]	боёк
صعق [saeq]	صعق [sˤaˤʕq]	жарма шуу
صخرة [saχra]	صخرة [sˤaχra]	тагдыр (рок)
صبر [sabr]	صبر [sˤabr]	сабыр

Жогорудагы таблицада көрсөтүлгөндөй, ص[s^ʕ] тыбышы бар сөздү кыргыз студенттер س[s] тыбышы менен айтышат. Кыргыз окуучуларынын араб тилиндеги ص[s^ʕ] тыбышын س[s] деп жаңылыш айтышынын себеби, алар араб тилиндеги ص[s^ʕ] тыбышын кыргыз тилиндеги س[s] тыбыштарынын бири катары карашат. Анда эмне үчүн кыргыз студенттер س[s] тыбышынын бир варианты катары карашат? Кыргыз фонетикалык системасында ص[s^ʕ] сыяктуу тыбыш жок болгондуктан, анын ордуна айтылышы жакын س[s] тыбышын колдонушат. Мындай көйгөйлөрдүн алдын алуу жана туура айтылышын өздөштүрүү үчүн төмөнкү сунуштар бар:

4.1 Айтылышын көрсөтүү методу

Окуучуларга ص[s^ʕ] тыбышынын ордун көрсөтүү керек. Бул тыбышты айтканда тилдин алдыңкы бөлүгү астыңкы тиштерге толугу менен жабышып, тилдин оордун өзгөртпөй анан оозун бир аз ачабыз. ص[s^ʕ] тыбышын айтылышы учурунда дем алуу керек болгондо ооздун ачылуу жана жабылуу даражасын, тилдин ордун жана ооз формасын өзгөртпөй анан дем алуу практикасы улантылат. Бул көнүгүүнү кайталоонун максаты бул тыбыштын айтылышын жакшыраак өздөштүрүү. Үзгүлтүксүз практика жана тажрыйба аркылуу гана биз айтуунун ыкмасын жана тилдин абалын түшүнө алабыз.

7-сүрөт ص[sʕ] тыбышынын айтылыш картасы

Мындан тышкары, жогоруда айтылган методдордон башка студенттерге теоретикалык билим деңгээлинен баштап айтууга жетектей ала турган ص[sʕ] тыбышынын айтылуу органынын диаграммасы көрсөтүлөт. Айтылыш картасына байкоо салуу менен студенттер ар бир тыбыштын айтылуу бөлүктөрүнүн элестерин оңой эле өз мээсинде элесин түзө алышат. Студенттер теориялык билимди практика учурунда мугалим тарабынан өткөрүлгөн практикалык тренингдер менен интеграциялоо аркылуу бул фонетиканын айтылышын тез өздөштүрө алышат.

4.2 Анын айтылышына окшош үндөрдү акылдуу колдонуу

Жогоруда айтылгандай айтылуунун бөлүгүн жана айтылыш ыкмасын билүү анын айтылышын туура өздөштүрүү үчүн абдан маанилүү. Бул ыкма адегенде ص[sʕ] фонетикасына жакын тыбыш менен машыгуу, андан кийин бул тыбыштын айтылыш бөлүгүн айтуу ыкмасы аркылуу так табуу, анан ص[sʕ] тыбышынын айтылышын так өздөштүрүү керек. ص[sʕ] тыбышынын айтылышы ага жакын айтылышы менен аныкталышы мүмкүн. Тагыраак айтканда, бул ыкма окшош же жакын тыбыштардын айтылышы жана тилдин абалы колдонулат.

4.3 Үчтөн көп жатыгуу методу

Жогорудагы ыкмаларга кошумча ص[sʕ] тыбышы үчүн көп угуу, көп окуу жана көп айтуудан турган "үчтөн көп жатыгуу" аргасын колдонууга болот. Көп угуу методу кишинин мээсинде тыбыштын үн изин калтырат да унутулбай сакталып калат. Анткени көбүрөөк угуу адамдарга бул үндүн айтылышы жөнүндө түшүнүктү калыптандырууга жана аң-сезимдеги айтылышын сактап калууга мүмкүндүк берет, ошондо адамдар айткысы келген үнүн айта алышат, ошондуктан угууну көбүрөөк практикалаш керек. Сезимде калыптанган үндүн айтылышы стандартташтырылганда, чыгуучу үн так болот. Тескерисинче, эгер таанып - билүүдөн четтөө болсо, айтууда каталар же так эмес айтылыштар болот. Көбүрөөк окуу окуучулардын тилинин ийкемдүүлүгүн ишке ашырат жана көбүрөөк окуу менен окуучулар ص[sʕ] тыбышынын айтылышын жана анын тилинин ордун сезе алышат. Көбүрөөк окуу менен машыгып жатканда, мугалим маал-маалы менен жетекчилик берип турсун, жана мугалимдин көрсөтмөсүнө ылайык машыгып туруш керек. Анткени айтылыш каталарын убагында оңдоо менен гана, биз практика жүзүндө көбүрөөк окуу методу аркылуу ص[sʕ] тыбышынын айтылышын системалуу түрдө өздөштүрө алабыз.

Корутунду

Бул макала кыргыз студенттери араб фонетикасын үйрөнүүдө туш болгон көйгөйлөрдү чечүүнүн ыкмаларын түшүндүрүүгө аракет жасайт. Окутуу процессинде мугалим бул тыбыштардын айтылышын көрсөтүү үчүн өзүнүн оозу жана тили, тиштери жана башка үн чыгаруу органдарын колдонуп бул тыбыштарды студенттерге көрсөтүүсү керек. Ошол эле учурда бул тыбыштардын айтылуу ыкмасы менен ордун сүрөт жана башка ыкмалар менен билдириш керек. Сабактан кийин студенттер теориялык билимдин негизинде тынымсыз машыгып, тажрыйба топтоого милдеттүү; окуучулар сүйлөп жатканда, мугалим окуучулардын кетирген каталарын тез арада көрсөтүп, оңдоп бериши керек; окуучулар араб фонетикасын үйрөнүүдө кунт коюп угушу керек. Үйрөнүү учурунда жана дагы көп жаттыгууларды жүргүзүү керек. Көбүрөөк сүйлөп, көбүрөөк угуп көп окуу методун колдонууга болот. Бул субъективдүү жана объективдүү методдор кыргыз студенттердин араб тили тыбыштарын үйрөнүүдөгү көйгөйлөрүн белгилүү даражада чече алат.

Пайдаланылган адабияттар:

1. Basic Arabic Syllabus Research Group [M]. Beijing: Peking University Press, 2000.
2. Arabic Syllabus for Colleges and Universities [M]. Peking University Press, 2000.
3. Ji Xiangbo. Analysis of Final Errors of Arabic Chinese Beginners [M]. Overseas Chinese Education, 2012(02).
4. Rod·Ellis. Understanding Second Language Acquisition, London: Oxford University Press, 1985.
5. Jin Zhejun, Piao Xuemei. Study on Mother Tongue Transfer of Han Students in the Process of Acquiring Korean Vowel[J]. Journal of Yanbian University (Social Science Edition), March 2016, Vol. 49, No. 2, P. 86-91.
6. Lai Mengyan. Analysis of the Difficulties and Solutions of Arabic Pronunciation Learning [J], Discipline Education, 2019(02).
7. Lu Na. Analysis of the Difficulties and Solutions of Arabic Pronunciation Learning [J]. Education and Teaching Forum, 2017(31).
8. Ma Yangfang. Study on the Difficulties and Solutions of Arabic Phonetics Learning [J]. Contemporary Educational Practice and Teaching Research, 2018(07).
9. Zhang Yue. A Preliminary Study of Arabic Phonetics [J]. Literary Circles (Theoretical Edition), 2010 (02).